Побравшись за руки, Валіка й Панніка ступали вулицею. Вони поверталися з школи додому. Дівчатка завжди розлучалися на розі. Панніка завертала у провулок, а Валіка дріботіла далі.

Але на цей раз Валіка не випустила руку Панніки, а потягнула дівчинку за собою.

— Та ходи ж, ходи ж! У нас пообідаєш! Не соромся, чуєш?

— Ні...

— Тьотя вчителька сказала,— отже, підеш.

— Та ні-і-і...

Валіка не слухала Панніку — повела її за собою. Валіка була повніша, міцніша й сміливіша за свою подругу. Панніка знала: тьотя вчителька звеліла Валіці попросити тата, аби дозволив харчуватися у них котрійсь бідній учениці з їхнього класу. Учителька не заперечувала, щоб це була Панніка, бо дівчатка приязнували між собою. Однак Панніці не хотілось іти на обід до Валіки. Вона і сама не могла сказати чому саме, але не хотілося.

А Валіка знала, що Панніка сьогодні належить їй, і нізащо в світі не дала б подрузі втекти від неї. Вона тримала її міцно за руку і вела, майже тягла за собою. Валіка пишалася тим, що веде подругу до себе, і з нетерпінням чекала, коли вже опиняться за воротами... Тоді Панніці вже не вдасться втекти.

— Мамусю, мамусю! — загукала Валіка, вбігши в кімнату.— Панніка обідатиме в нас аж до великодня! Так сказала тьотя вчителька.

Мати засміялася й розцілувала дочку. Вона була дуже щаслива, що її Валіка така добра, гарненька, здоровенька і вміє так мило лепетати.

— Тьотя вчителька сказала? Ой, та тьотя вчителька!..

Знов розцілувала дочку, а тоді оглянула школярку, яку Валіка привела з собою.

— Це правда, дівчинко?

Але та не озивалася — опустила повіки й теребила поділ сукні.

А Валіка торохтіла далі:

— Бо вона бідна, а кожна бідна дитина мусить ходити до когось на обід. Так тьотя вчителька сказала.

Валіка скинула ранець, вийняла з нього листа, якого написала мамусі тьотя вчителька.

Мати взяла листа, прочитала його і сказала:

— Ну гаразд, дівчинко! Залиш свої речі в передпокої, потім зайди до ванної кімнати й гарненько помий руки. І ти змий свої брудненькі лапочки! — поплескала дочку по руках, ще й поцілувала невмиті пальчики.

Потім господиня повела дівчаток до ванної кімнати й відкрила кран. З лискучої труби потекла вода. Мамуся набрала в миску води і поставила на прегарну білу табуретку. Спочатку вона ретельно помила руки Валіці й знов обцілувала її порожевілі пучечки. А тоді сказала Панніці:

— Ну, тепер і ти помий собі руки, але добре! — і пройшла до їдальні сказати покоївці, щоб поставила на стіл ще один прибор.—Підіть, Рожі,— мовила згодом,— до ванної й помийте тій дівчинці руки, але ретельно! Вельможний пан настирливо вимагає, щоб діти сідали до столу з чистими руками.

Рожі подалася до ванної кімнати. Добре, що зайшла, бо Панніка навіть і не вмочила рук у воду. Та Рожі схопила дівчинку, дбайливо помила їй рученята, навіть обличчя, потім вибрала з свого волосся гребінець і зачесала.

— Ну ось! — задоволено кинула покоївка.

Валіка і Панніка повернулися до їдальні — і саме впору, бо прийшов господар. Він одразу спитав:

— Хто ця дівчинка?

Валіка кинулася на шию таткові й сказала:

— Вона обідатиме у нас щодня, аж до великодня!

— Ого!

— Тьотя вчителька так сказала.

Мамуся коротко пояснила таткові в чім річ і показала листа. Панніка стояла похнюпивши голову й чекала.

— А як тебе звати, дівчинко? — тихо спитав татко.

— Панніка! — вискнула Валіка.

— Я не тебе питаю,— дорікнув татко дочці.— Скажи гарненько, як тебе звати.

— Панніка,— відповіла дівчинка.

— Дуже добре. А як звати твого батька?

— Тато,— сказала Панніка.

— Це ти його так називаєш. А як його називають інші?

— Дядько,— відказала Панніка.

— А імені не знаєш?.. Наприклад, Янош Варта?.. Або Мігаль Ковач?.. Має ж бо він якесь ім'я. Ну? То яке ж його ім'я?

— Не знаю.

— Ая-яй, батько тебе навіть цього-не навчив!.. А тебе як звати? — звернувся до своєї дочки.

— Валіка,— відповіла дівчинка.

— Правильно. А мене як називають?

— Татусь.

— Ой яке ж ти дурненьке ослятко! Як називають мене інші?

— Вельможний пан!

— Ая-яй, і ти вже навчилася від цієї... Правду я кажу: нікуди не годяться ті школи, де вчаться діти різних батьків. Тільки тупішають там наші діти... А тепер ходімо обідати, бо я вже голоден.

Посідали до столу. Валіка сіла на своє місце. Покоївка поклала на стілець подушку і, всміхаючись, посадила на неї Панніку.

Стіл застелено білою скатертиною. На скатертині стояли білі тарілки, а посередині — біла миска. Всередині кожна тарілка була оздоблена золотим ободочком. Панніці припала тарілка без ободочка, однак і то була гарна тарілка.

Мамуся налила юшки Валіці, потім татусеві, потім собі, а тоді вже — гості.

— Ти любиш юшку? — спитала Панніку. Але дівчинка нічого не відповіла.

Коли татусь з'їв юшку, звернувся до Валіки:

— Невже ж ти й справді не знаєш мого імені?

— Доктор Антал Вадкерті,— відповіла Валіка.

— Ну бачиш, кожний має своє ім'я, кожна людина. Але твоя подружка не знає навіть, як називають її батька.

Панніка опустила голову.

Після юшки подали м'ясо з підливою. Мамуся порізала Валіці м'ясо на дрібненькі шматочки. Те саме вона зробила Панніці й сказала:

— Треба їсти виделкою.

Панніка подивилася на виделку, спробувала скористатися нею, але м'ясо падало з неї.

— Нехай їсть ложкою, як дома звикла,— мовив татусь.

І Панніка вже багато легше впоралася як з м'ясом, так і з підливою. Вона навіть накришила до підливи хліба. Та коли Валіка засміялася, дівчинка зашарілася й знов похнюпила голову.

Потім подали локшину. Смачну білу локшину, густо посипану сиром. Панніці й це дозволили брати ложкою.

— Згодом і тобі треба буде навчитися їсти виделкою. Бачиш, як їсть Валіка.

Коли підвелися з-за столу, татусь сказав:

— Ну, дівчинко, зараз іди додому і скажи батькові, нехай прийде до мене — хочу з ним поговорити.

Панніка притьмом кинулася вдягати пальто й зібралася йти.

— Підожди... Треба ж подякувати! Треба гарно подякувати за обід. А коли людина йде, то має з усіма попрощатися.

Та Панніка стояла й мовчала.

— Потім навчиться,— мовив татусь. — До великодня встигне навчитися.

Татусь проказав це дуже ласкаво, навіть засміявся і зовсім не розсердився. Однак Панніка знов похнюпилась і ступнула до дверей.

Валіку не пустили надвір, щоб, бува, не застудилася.

— Скажи своєму батькові, нехай зараз прийде. Я хочу дати йому роботу...

Господар ліг собі і з годину поспав. Коли прокинувся, батько Панніки вже чекав. Татусь вийшов до нього. На ганку стояв одягнений у лахміття чоловік. Коли підійшов господар, чоловік скинув капелюха. Вельможний пан був високий на зріст, огрядний, а батько Панніки — малий, худий, виснажений на виду.

— Як вас звати?

— Янош Такаро.

— Гаразд... Ваша дочка до великодня щодня обідатиме у нас. Зрозуміли?

Чоловік мовчки кивнув головою.

— Коли шануватиметься, одержить доччину стару сукню й черевики. Одержить усе, що треба, нехай тільки слухається. А ви з чого живете?

— Я безробітний.

— Відколи?

— Від жнив.

Вельможний пан мовчки поглядав на батька Панніки. Тримаючи капелюха, мовчав і той.

— З чого тоді живете?

Чоловік знизав плечима і далі мовчав.

— Скільки у вас дітей?

— Шестеро.

— Шестеро?!.. Гм.. Як ви дозволили собі мати шестеро дітей, коли не можете заробити на них? Ну, однаково!.. Ось що, друже, дочку вашу візьму на свої руки. До великодня вона щодня приходитиме до нас разом з моєю дочкою. І за це не треба буде вам нічого платити. Зрозуміли?.. Але я не хочу, щоб вам було прикро через те, що задарма годую вашу дівчинку. То ви за це щось зробите мені на господарстві. Ось там дровітня,— він показав на повітку в глибині двору.— Підіть туди й нарубайте дров. Нарубайте трохи дров, і ми з вами квит.

На цьому пан одвернувся і зайшов до будинку. Янош Такаро теж повернувся, насунув капелюха і по розчищеній від снігу стежці подався через двір до повітки. Він знайшов сокиру й заходився рубати дрова. Рубав дві години, а тоді пішов собі геть, нікому не сказавши. Тільки покоївка Рожі прийшла надвечір і сповістила, що поденника вже нема.

— Не біда,— відповів вельможний пан.— Коли пішов, то пішов. А я ж хотів почастувати його чаркою горілки.

Назавтра Панніка не була в школі і не прийшла з Валікою обідати.

Валіка плакала, що нема Панніки.

— Прийде завтра.

Але Панніка більше не приходила.

Через кілька днів про дівчинку забули.

Та якось вельможний пан побачив батька Панніки перед ратушею[1] і впізнав його. Він стояв серед безробітних і похмуро озирався. Вельможний пан окликнув його:

— Ви Янош Такаро?

— Я.

— А де ж дівчинка? Чому не приходить обідати?

Але той не озивався — мовчав. Нарешті, на панову настійну вимогу, відказав похмуро й гостро:

— Не люблю я, коли розпитують, з чого живе бідняк.

Вельможний пан здивовано глянув на нього й проказав:

— Дивно. Невже ж вам не жаль, що ваша дочка голодує? Що за дивні ви люди!

Янош Такаро нічого не сказав, а тільки відвернувся й похмуро задивився вдалину.

[1] Ратуша — будинок, де містяться органи міського самоврядування.